

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՌԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՆՏԻՆԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ զէշ 100
Վեցամսեայ " " " 52 1/3
Պարտէս գուրս գալարման Լուս-
գիրքուն փոխադրման ծախքը
առնողին վրայ է :
Այս Լուսգիրքը ամէն շաբաթ
օրերը կը հրատարակուի :

Իր շահին համար լուր մը հրա-
տարակէլ ուզողը պիտի վճարէ
ստղին 40 փարսյ :
Կորստակց գրող ծանուցումը
ձրի է :
Դուրսէն եկած նամակներուն
փոխադրման ծախքը իրական պի-
տի վճարէ :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ն Ե Ր Ք Ի Ն Լ ՈՒ Ր Ե Ր

ՊՕԼԻՍ 24 ՄԱՅԻՍ

Սեփազոր Օսմանեան տէրութեան երկիրնե-
րուն մէջ բնակող ինկիլիզի տէրութեան հպատակ-
ներէն ով որ մէկու մը հետ կուի ընէ և դանակով
կամ ուրիշ զէնքով զարնելով վիրաւորէ նէ՝ օրինօք
վճարուած պատիժը կրելէն ետքը դատուած երկրէն
արտարանօք դուրս պիտի ճամբուի : Եւ նոյն տէրու-
թեան հպատակներէն ով որ մէկու մը պարտք ու-
նի, և վճարելու կամք կամ կարողութիւն չունի նէ,
անանկ մարդն ալ մեծազոր Օսմանեան տէրութեան
գործակալներուն ձեռքը տրվելով բանտը պիտի դրու-
վի. և ատեն մը բանտը կենացէն ետքը թէ որ երաշ-
խաւոր (քէֆիլ) մը չի կրնալով գտնել՝ արտօքը ու-
րիշ կերպ վճարելու անհնար ըլլայ նէ, ինչքը ծախ-
ուել և արտօքը վճարուելէն ետքը, որովհետեւ այն
մարդը իրեն յարգը կորսնցուցած կ'ըլլայ՝ մեծազոր
Տէրութեան երկիրներուն սահմանէն ալ դուրս պի-
տի հանուի : Եւսոր վրայ Օսմանեան մեծազոր տե-
րութիւնը և ինկիլիզի կառավարութիւնը միաբան
վճիւր ըրած ըլլալովնէ՝ բանտ առ հասարակ ամէնուն
ծանուցանելու համար ինկիլիզի կառավարութեան
օրադիրներուն մէջն ալ հրատարակուած է :

— Վեհափառ Արքայն երեքշաբթի առաւուս Այի
Սթեֆանօ գնաց իւր բոլոր երեւելի նախարարնե-
րով այն կողմերուն նորահաստատ գործարանները
պարտնելու համար. տեսնալով այս գործարաննե-
րուն յառաջադիմութիւնը գեղեցիկ խօսքերով գու-
վեց իւր հաւատարիմ պաշտօնեայ Տառեան ազանե-
րը որոնք նոյն շինուածքներուն իրերէ տեսուչ ան-
գագար կ'աշխատին զանազ օր աւուր առաւել
ծաղկեցնելու և շահաբեր ընելու : Թէ որ վեհա-
փառ Արքայն նոյն օրը՝ եօթը տարեկանի իւր աղ-
ջիկ դաւկուն մէկին ծանր հիւանդութեանը լուրը
չտեսնէր նէ իրիկուն ծառն ալ Կերասպատիւ Տա-
տեան Պօղոս ամիրային տունը ընելու պիտի բարե-
հաճէր. ուստի երբ որ այս ցաւալիւր լուրը առաւ,
խոցին իւր սիրելի գաւկին օգնութիւն հասնելու

փութաց. բայց ի գուր. որովհետեւ մահը հասնի
նէ անոր արքայական մեծութիւնն ալ հարկաւ պի-
տի խոնարհի, անոր համար նոյն օրուան գիշերը ա-
ռաւ անոր ձեռքէն իւր սիրելին և թողուց անոր
և մեր սիրտը խորին ապուշ մէջ : Հետեւեալ օրը ար-
քայադունի մը վայելքը թաղման հանգիստով թաղե-
ցին անոր մարմինը Լէնի ճամբի թիւրպէն :

— Մարի 23, Ուլախու Պուրքէշ մայրաքաղաքը
եղած սոսկալի հրկիզութենէն վնաս կրող բազմա-
թիւ գերդաստաններուն օգնութեան համար՝ մե-
ծափառ առատաբուծ Սուլթան Ալթին Լաշիւ
խնայալիկ երկու հարիւր յիսուն հազար զուռուշ
խրկած ըլլալով՝ տաճկական ձեռքի հաշիւով լրացիր
334 թուով հրատարակած թերթին մէջ կը ծանու-
ցանէ :

— Բանի մը հոգի համարձման օրը (մայիս 1),
Սթեֆանօյն կ'ըլլէին Լէպի խուլի գրան դուրսի թաղը
կ'երթան. այն տեղ ծառի մը տակ կը նստին քիչ մը
ղրտնայ համար : Օսման վրայ անթիւ անհամար
ծիծեռնիկներ (խըւանդաճներ) կը ժողովնէին. կը
թուղտնէին, կը ճըռուլէին, հազարը կ'երթայ հազար-
ը կուգայ. անանկ որ՝ ասոնք ալ հետաքրքրութե-
նէ մը շարժուելով իրենց խօսակցութիւնը կը ձը-
գեն, աչքերնին կը տնկեն ծառին վրայ. թէ Բիշ-
կայ որ այնքան բազմութիւն եկեր են. Բիշ կ'ընէ
և ուրիշ բան չէն տեսներ, բայց եթէ այն որ ամէն
մէկ թուռուշ կուգայ, այն տեղ շինուած ծիծեռնի-
կին բոյնին կը մօտենայ և ետ կը դառնայ : Եւ ինչե-
տքը շատ չանցնիր, միջակ մեծութեամբ օձ մը ծա-
ռէն վար կ'ընայ : Ալ հասկնան որ օձը ծիծեռնիկին
հաւկիթները կամ ձագերը ուտելու համար ծառին
վրայ ելեր է. այնքան ծիծեռնիկի բազմութիւն
ժողովելը անոր համար է եղեր՝ որ իրենց աղակի-
ցին ընտանեացը վրայ ելալ թշնամին հեռացնեն :

Այս հանգիստ տեսնողներուն մէկը անտեսելով
որ օձը վերէն վար ինչպէս ինկաւ նէ անանկ անշարժ
մնացած է, ձեռքի լոպսով մէկ մը կը հրէ. կը-
նայի որ օձը մեռեր է. ուրիշ հետաքրքրութիւն մը
կուգայ իմանալու թէ արդեօք ծիծեռնիկները ինչ
են ըրեր որ օձը մեռցուցեր են : Ուրիշ տեղը մէկ
կտուրի վեց մը չի կրնար գտնել. միայն բերանը բայ-
ն և բերնին մէջը 10 կամ 15 հատ սեւ գետնի սարդ
(եէր էօրիւմէկի) կը գտնէ, որ կոտորանքաւոր

սեցիք բարձա ֆալմա կ'ըտեն : Օսման վրայ կընայի որ՝
նոյն սարդերէն հաղորուստ և բիւրաւոր հատ՝ ծա-
ռին վրայէն վերէն վար կ'ընեն. քանի մի հատ ալ
ստակած վար կ'ընեն :

Այս տեսակ սարդը թուռուշ է. յայտնի է որ՝
ծիծեռնիկները անանկ շտապով կ'երթան կուգան և
ղեր նէ՝ այն սարդերէն գտնելու և բերելու և օձին
բերանը բայց գտած ատենին հոն ձգելու համար
է եղեր. որով օձը թուռուշներէր և ստակեր է :
Հին և նոր բնական պատմութեան գրող մէջ ծանօթ բան
մըն է, որ շատ խոտերու զօրութիւն անասուննե-
րէն ստիպած եմք. այս ալ այն բանը հաստատուե-
նոր արդարացի մըն է. սեւ սարդին թոյնը՝ օձը կը
ստակեցնէ եղեր. ծիծեռնիկները ատկից գիտեն և
ղեր. և իրենց բոյնին թշնամութիւն ընել ուզող օ-
ձը ասանկ կը մեռցնեն եղեր. որ ուրիշ մէկ ճամ-
բայ մը բռնել ուզեն նէ՝ կենսիքներն վտանգի մէջ
կ'ընայ : Թէ որ հետաքրքիր մարդիկ չըլլան նէ՝ անա-
սուններուն և թուռուշներուն ասանկ յատկու-
թիւնները ունենալը անծանօթ կը մնան :

Այսիկայ այս պատմութիւնէս առնելու տեղեկու-
թիւններս է բնական պատմութեան վրայօք. բայց ծիծեռ-
նիկները այս բանով՝ բարոյական օրինակ մըն ալ
կուտան մեզի : Այս թուռուշներն, և ամէն անգամ
կենդանիները՝ աղ- կամ աղակալանութիւն, սէր, օ-
գուտ, միաբանութիւն, և ասանկ բաներ չեն ծանչ-
նար. բայց իրենց տեսակէն մէկը վտանգելու ըլլայ
նէ՝ հաղարուստը մէկէն անոր օգնելու կուգան կոր :
Արքան մարդ կ'ուզէ որ վտանգի մէջ ինկած է, և
իր եղբորմէն անգամ՝ օգնութիւն դատած չէ. թու-
ղում անանկները՝ որ իրենց քաջած վնասին պատ-
ճառը աղէկ մը քննելու ըլլան նէ՝ իրենց բարեկամ
կարծած մէկը կ'ըլլէ տակէն : Եւստի բաներու մէջ
բարոյականի կողմանէ կը թեալ մարդիկը անգամ շատ
ետ մնացած են չնչին անասուններէն :

— 1847 Մարտի 18 ին Աւագ երեքշաբթի օրը
ժամը իննուկէսին Մարզումս Գլխի պապ ըլլած
Իւսէֆ 3 Գլխի իրենց տնեակը սեղանին համար
հայ կը ջարդէին որ պիտի կերակուր ուտէին.
Հաղի անուն Գլխի կ'ըսէին լսել թէ՝ սա հացը
ինչպէս կը ջարդէք նէ, անանկ ալ ես միտք ունիմ
այսօր ձեզ այգայէս ջարդել. այս խօսքին վրայ միւս
ընկերները բարկանալով ու մէջէնքն զրգովմունք

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆԵՐ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵՐՍԻՏԻՍԻՍ ՍԱՆ ՃԵՄԱՐԻ ՏՈՒՆԼՈՒՍ

ԵՒ ՎԵՐԱՎՈՐՈՒՄ ՏԵՂԵՐԸ

Հարգանքներս և Լեւել :

1800 Էն միջեւ 1810, Վերա - Բրուցին քաղաքում (հիւսիսարեւ-
մուտ) յստակ տեսանք, որ քաղաքական կառավարութեան համար
սահմանադրուած էր, բայց ստոր իշխանութեան տակն էին նա և
բոլորիս եւ քաղաքականութեան վերաբերեալ կարգադրութիւնները,
իր եկամուտն եւ հասարակութենէն ծոցած կամաւոր տուրքին գի-
շած ստակով Վերա - Բրուցին միջեւ շեռնուած գաղափար մէկ ծամ-
բայ մը չինէր. որ Չուիցցերիի շեռնուած մէջ չինցած Սիմեոնի ծամ-
բուն շտի գեղեցկութիւն ունի. երկայնութիւնն ալ անոր շտի կը
քըշէ : Միջոցին ուրիշ նաւահանգիստները հասնելու համար բարձր
շեռնելէ անցնելու է, որ Չուիցցերիի մօտէ պիտի շեռնուած
շտի բարձրութիւն ունի. եւ ծամբան ալ անանկ նեց և գէշ է, որ
տեղ տեղ երկու շտի բոլոր շտի չեն կրնար անցնիլ. ձին միտակ ալ
քըշայ նէ՝ անոր բաշէն ծամբան չէ : Բայց Վերա - Բրուցին ծամբան,
գտնէ Սիմեոնիցիներուն տիրան տեսնել, գերազանց ծամբայ մըն էր.
որուն մէջ տեղ երբեմն երեսուն տասնաւոր շտիներէ մը կանոնա-
ւոր ձեւերով բարձր շտիներով շինցած էր. բարձր ալ՝ շեռնել հրա-
ւորելուն առաջ եկած պաղաժի շտիներէ բարձր էին. տեղ տեղ ալ
իրանի (խանայի) դէս ծամբայ բացած, եւ բոլորը եւ յատկեալ խոր-
ճով ամրացուցած էր : Համայնեցիներուն շինած ծամբաններուն դէս
կ'երեւէր որ ասոնց շինածներն ալ ծամանակի դէմ գնելու ուժ պի-
տի ունենան. հարկաւոր տարի դիտի կենան : Բայց աշատութեան
զուտեցանքին ատեն՝ Սիմեոնիցիներուն մայրաքաղաքին բնակչացը գաղու-
օգնութեան ծամբան գոցելու համար ծամբան շտի տեղերը յատուկ
գիտմամբ աւերելն. մանաւանդ գիտար տեղերը, որ ծամբան աղէկ
ընշար նէ անցնելը անցնար էր :

Այն ատենէն ետքը այս երկիրը անխնայութեան եւ տեսակ տե-
" Տեւ թիւ 47 :

սակ փոփոխութիւններէ տեսալ չի կրնալ ըլլալ՝ ծամբաները շտի-
շու ալ հոգ ցնց չեցաւ : Արեւադարձի երկիրներուն բաւական ջո-
րութիւնն ալ ուժով ըլլալով՝ այս ծամբաններուն վրայ բուսած իռ-
տերն ալ դատարանի դատարանով սկսած գեղութիւնը եղեցնելու
օգնութիւն ըրին. եւ այս գեղեցկ գործը ցատկի մը քիչ, բա-
նաստեցին քսած մալա ֆլեթս (ուշաքուց իջնի) ծառերուն դէս
տեղ տեղ իրաններուն մէջէն ծառեր բուսած են. եւ շտիներէն,
և բանի մըն ալ կտուր ծամբանը տանց բերանը որ տակից յաճախ
կ'անցնէ, հոգ չեն քսած այս ծառերը նոր բուսած ատենին կտու-
րելու կամ արմատներն հանելու : Ասոնց անոգութիւնով այս ծառե-
րը մեծցած են :

Վերա - Բրուցին մէջ երեւելի բացար մըն է. փոքրցները շտի են,
եւ շտի ուղեգրով բաշած եւ աղէկ շինցած. շտի մէջ եւ երեւելի
եղեցեցիներ ունի. կառավարութեան մեծ տուն մը. եւ մեծ ձմեռոց-
ներ (խըւանդներ) : Ամառը աստիկ տար կ'ըլլայ. եւ Եւրոպիան
բարեկամներու բան մըն ալ չունի. բանցի Սիմեոնիցիները, որ ծառ
քսած բանց անենէին չեն սիրեր, փոքրցներուն եղբայրները քնու. ծառ
տնկած չեն. դարձեալ ըրել ծամբաները անգամ ծառ չկան : Ասիկ
երեսուն տարի մը առաջ՝ Վերա - Բրուց ջարմանալի կերպով ծաղկած
եւ չեն էր : Բուն տեղացի բնակիչները 20,000 հոգի կը սեղանէին. ա-
սոցմէ շտա 4,000 հոգի նաւաւոր, եւ 7 կամ 8,000 հոգի մըն ալ ջորե-
ղաներ կային, որ Եւրոպայէն եկած աղբորը ցամաքի երկիրները
կը կրէին. գրքերն եւ ծամբանը եւ շինուոր՝ ամէնք մէկէն 4,500 հո-
գի կը սեղանէին. որով բացարին մէջ բնակիչներուն ամբողջ համարը
55,000 հոգի կը հասնէր : Այն ատեն թէ գրքէն հոս հասած՝ եւ թէ
տակի դուրս եղած աղբորներուն գինը 200 միլեօնի կը հասնէր. եւ
նաւահանգիստը տարի շտա հինգ հարիւր նու. կուգար :

Կառավարութիւնը անկալի եղած ծամանակի Վերա - Բրուց շտա
նեցութիւն բաշէր : Սան շիօնանի աճիւղաւ բերդը Սիմեոնիցիներ-
ուն ձեռքը մնացած էր ցամաք երկիրը զարդեղնէն շտա տարիներ
անցնելէն ետքն ալ. եւ քաղաքականութեան անեն ալ՝ այն տեղերը մօ-
տիկ եղած Աշխարաստ անուն փոքրիկ ծաղկեցրեալ բացար բաշած
էին : Երբ որ Սիմեոնիցիները Սան շիօնանի աճիւղաւ բերդը դա-
հեղէն ծանծաղանքով ձեռքէ հանցնին՝ Վերա - Բրուց նորէն կեն-
դանացաւ. եւ իմա Միջոցին երկրին երեւելի նաւահանգիստը
ապիկայ է : Բայց աշատութիւնը Միջոցին երկիրներուն շտա մեծ
աղէկութիւն չի բերաւ : Կենցաղակրթութեան կերպերը փոքրեւ ին-
կան. եւ ատկիկ իրենց փրկելու դատարան եղաւ. բայց ստոր յոն-

ցանք բոլորովին Միջոցին երկրներուն չէ : Միջոցիցիները նիւթե-
տական կառավարութիւն մը հաստատեց կուգին. եւ իկուտացի
հրատարակած հաշիւաւոր աշխարհութիւնը՝ որ Միջոցիցիները ստոր
շտա պիտի յարեցան, կուգին որ Սիմեոնիցիներ լօյնեցորդ Ֆերի-
նանտի թագաւորը Միջոցիցի ապստամբական կայսերութեան ալ
տիրէ, կամ գտնէ՝ թէ որ Ֆերինանտիս է. ինքը չի կրնայ գաշ նէ՝ ե-
րայրներուն մէկը իջրկէ :

Ֆերինանտիս է. այս թագաւորութիւնն ու իրեն համար ուղեց.
եւ ու երայրներուն համար : Տոն Աւիւտագիտ իգուրիտէն էի ա-
շիկ աշխատեցաւ. հոս մէկ կայսերութիւն մը հաստատեց իրեն եւ իր
ցեղին համար. բայց աշխարհութիւնը դարձող գնաց : Ուրիշներ եղան՝
որ Միջոցիցիները շտաւորութեամբ կամ շտաւորութեամբ ծաղկե-
ցաւ կառավարութեան դէս հասարակագիտական եւ գաղափար կառա-
վարութիւն մը հաստատեցաւ. եւ ասոնց թագը բաշէր : Ասով այս
երկիրը՝ որ նոր Սիմեոն ալ կ'ըսէին, կըստ կըստ աշտա եւ անկալի
կառավարութիւն մը ունեցաւ, գաղափարութեան մէկ տնօրէն գա-
ւառ մը՝ եւ քննադատ կառավարութեան երկու խորհրդարան հաս-
տատեց : Այս մարդիկը, որ թէ աղէկ և թէ գէշ յատկութիւններու
կոցման լիմեքիկայ Միջոցեալ նախագահ հակառակ ծաղկեց են, ա-
նանկ անմտացան, որ Միջոցեալ նախագահ կառավարութեան նման
կառավարութիւն մը կարգադրելու համար իրեն տուին : Այս ծաղկե-
ցիկներ լիմեքիկ լիմեքիկ լիմեքիկ լիմեքիկ լիմեքիկ լիմեքիկ լիմեքիկ
գաւոր է : Բոլորիս նաւահանգիստը այս նաւահանգիստ ծաղ-
կեցի (ձեղի) նմանցուցին : Սիմեոնիցիներ կըլին, եւ Արեւիքի տեղ
Սիմեոն եւ իջալ Վեհուա եւ Անկալա տե Տեհուա եւ Պաղար-Էջու
եւ կաշիկա ըստած սակաւաշտ տեղերը՝ ցամաք ալ հետ առնելով
մէկ զմէկ ծոցած մը կը ձեւեցնեն. որ մէկ կոցման տրեւմտան
հիւսիսային հոցուն գէմ բայ է, եւ այս հոցն այն տեղը՝ անոգին ա-
ղէկանութիւն կ'ընէ. եւ միւս կոցման բայ ծամբայ մը կուտայ. անանկ

կարգադրութեամբս՝ մինչեւ 1 էմպերի երթալու հարկը վերնադրել, այդ անտեղութիւններն ալ վերջած կ'ըլլան :

ԲՐՈՒՍԻԱ : Բօլոնիա քաղաքը տպուած օրագիրը կը պատմէ որ, տեղութեան ընդհանուր ժողովքին առաջարկուած աղերսագիրներուն այս անգամ մի շատութիւնը այնքան է որ, ամէնուն ալ խնդիրը բնութեան անուանելու ըլլայ նե՛ միայն այս քրնտութիւնն տարիէն աւելի ժամանակ կ'ուզէ : Այս աղերսագիրներուն շարքը Բրուսիայի մինչեւ հիմա բնակող քաղաքական օրինաց գիրքին խափանուելը, և ժամանակին պարագայներուն յարմար նոր քաղաքական օրինաց գիրք շինուելը կ'ուզեն : Եւ թէ որ միւս աղերսագիրներն ալ քննելով խնդիրները կառարկուելու ըլլան նե՛ հին օրինաց գրքին մէկ յօդուածը անգամ անգը չի մնար, ամէնն ալ կը փոփոխէ :

Ենցած շաբթեան լրագիրներուն մէջը խորհրդաւորութիւն մը ըլլինք, թէ զարմանք է որ ալ և ալ և իրարմէ հեռու կառավարութիւններ մի և նոյն ժամանակ մի և նոյն կերպ փոփոխութեան ձեռք կը դարձնեն : Երկուսն ալ ըսածներուն մէկ ուրիշ կերպ հաստատութիւնն է : (Սոմանեան մեծաւոր տեղութիւնը քաղաքական օրէնքներուն մէջ պէտք եղած բարեկարգութիւնը բնելը սկսելու արդի է : Բրուսիայի կառավարութիւնը այս տարի ալ պիտի ընէ մի շատ յայտնի չէ, որովհետեւ խնդիրը հասարակութեան կողմէն է : Կառավարութիւնը թէ որ հասարակութեան խնդիրը կատարել չուզէ նե՛ ալ և ալ պատճառանքներով քննութեան ժամանակը կրնայ երկնցնել, բայց ի հարկէ նորագութիւն պիտի ըլլայ : ուսացնելէն կարելի է որ փնտաւոր հետեւանքներ ալ ելլեն :

Բրուսիայի ձեռքը գտնուած Ռէն գետին եզերքի երկրները այս բաղաձայն աղերսագիրներուն մէջ ևս տարագրութիւն կամ աղերսագիր չունին, ուրովհետեւ ամեն շատ ժամանակ է որ Բրուսիայի գրած օրէնքովը կը վարուին, և այս օրէնքէս գտնեն :

Եւրոպայի ամէն տեղ տեղութեան պատճառաւ հասարակաց քաղաք ներգութեանը՝ Բրուսիայի տեղութեան երկրներն ալ մասնակց կ'ընեն, գետնի տեղերը և մշակները շատ փնտնելու քաշկցին, անոր համար Բրուսիայի վեհապալա թագաւորը առանձին հրովարտակ հանելով՝ երկրագործներէն մինչև հիմա առնելու սովորութիւն եղած սուրբը ներկայ : Եւրոպայի երկրագործներ և մշակներ կային նե՛ շատ մեծ շնորհակալութիւն և գոհութիւն մտաւոր : Եւրոպայի թագաւորը ուրիշ սովորական տուրքերուն մէկ մասն ալ վերցուց, բայց ասով տեղութեան գտնածուն փնտ չի հասնելու համար՝ Ինկիլիզի կառավարութեան սովորութեանը պէս, տարին 15.000 զուռուչէն ելլել եկամուտ ունեցողներուն տարվէ տարի եկամուտին հարկերուն հինգը տեղութեան գտնածուն համար առնելու կարգադրութեան թուղթը Բաւարիայի իրկեց, ամէնքն ալ աւսոր հաւանութիւն տուին, և ի գործ դրուեցաւ :

ԲՕՐԹՈՒԿԱԼ : Ի իղյօն մայրաքաղաքին մէջ շատ խեղճութիւն կայ, թագաւորական պալատին յարգը կտորած անանկացած է, թուղթ հանելու սովորուն է ոտակի տեղ, բայց թուղթերն ալ ըստ ասակի փոխել ուղղը հարկերին յիսուն կը կորարկուեն, ամէն առետուր ալ այս համեմատութեամբ կը հասկըցուին :

Բօլոնիայի կառավարութիւնը ինկիլիզներէն մէկ շաբթեան մը առած էր 10.000 լիւրս սպէս լին վճարելով, մէջը 10.000 հրաղէն (թիւ ֆէնի) և 40.000 քաւալու առած ըլլալով՝ Գալիո գետին վրայէն շամբայ ընելն իրեն՝ ապրիլի 21ին, սպասումներուն ձեռքը անցաւ : Այն ամսոյն 23ին թագաւոր հին իր ստացուածքը ըլլալով զլեւ անուն պղտիկ նաւ մը որ Նիւորպարէն կուգար, այն ալ ապրաւ տամբներուն ձեռքն անցաւ : Այն ամսոյն 27ին Սէրապոլ քաղաքը ձեռքը ապարտաւորութիւն կ'ըլլէր, բայց վերջապէս թագաւորին վերջաւ, ապարտաւորներուն ուղղը կատարելու խառնուել իրկեց, և ասով ամէն բան կարգին մտնելու մօտեցաւ : Սէրապոլ քաղաքը՝ Օրօքո ժողովուած ապստամբ կառավարութեան կողմէն Սաա պանտիւրա դորապետը կ'իշխէր : Թագաւորին կառավարութեան նախաբարները ամէնքն ալ փոխեց, անգլիներն նոր պաշտօնատարներ գրաւ :

ԻՏԱԼԻԱ : Իտալիայի քաղաքը, որուն օդը սովորաբար բարեխառն է, փետրվար 26 երրորդ օրը շատ ձիւն եկաւ, որ ասանկ բան այն երկրները խիստ քիչ անգամ տեսնուած է, բայց այս տարի ասանկ ձիւն գալ քանի մի անգամ տեսնուեցաւ : Սիւնի շատ ձեր մարդոց մէջ կը գտնուին որ տոանկ տառիկ և կըծու ցուրտ տեսած ըլլալնին յիշեն : Ձիւններն

ըր (զէյթինի ծառերը) գրեթէ ամէնն ալ զարնք վեցան և տեղեւներն թափեցին : Հոս ալ սղութիւն սկսաւ, աղքատ մարդիկ ներգութեան մէջ ինկան հացին գինը վեր ելլելուն համար : Բարեբաղդաբար՝ նոր ցորենին ժամանակը շատ հեռու չէ :

ՀՈՒԵՏ : Եւրոպայի մէջ պատահած հացի պակասութիւնը Հուէտի մէջ ալ պատահելով, կառավարութիւնը առ հասարակ հացաբերդներուն հրաման հանեց որ հացը երկու օրերին չի ծախեն, միւս օրը ծախեն, որովհետեւ նոր եփուած հացը շատ կ'ուտուի, քիչ մը հինաց և չորաց նե՛ այնքան շատ չուտուիր, և համեմատութիւնը անանկ գտած են որ՝ նոր եփուած կակուղ հացին ութ հօտային տեղը եօթն հօտան կը բռնէ, երբ որ օր անցնելով քիչ մը խոնավութիւնը քաշէ նե՛ : Այս փորձս ըլլալէն առաջ՝ բժշկական փորձերով գիտցուած էր, որ նոր եփած հացը օր առաջ եփուած հացէն աւելի դժուարամարս ըլլալով ստամոքսի հիւանդութիւններ կը պատճառէ : Ուստի Հուէտի կառավարութիւնը սովորեալ պատճառաւ վերջինչեալ կարգադրութիւնը ընելով՝ հասարակութեան երկու կերպ ալ կուտուին ըրած կ'ըլլայ, մէկ մը անձին առաջութեան կուտանէ, և մէկ մըն ալ բաժնի իր նացութեան կողմանէ :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ : Հետեւեալ լուրս Գռանքը զի քեպա օրագրէն առնելով կը հրատարակէ մը, առանց ճշմարտութեանը երաշխաւոր ըլլալու :

« Խօսք մը կայ, և շատ պարագայներու մէկ տեղ պատահելով՝ այս օրագրի ճշմարտութեան երեւոյթ մը կուտայ, որպէս թէ Վալէրիոս յոյն դորապետը (որ տունէ մը ի վեր Սոմառ է), ինկիլիզեաւ մեծապատիւ անձանց շատերուն հետ յաճախ տեսնուելէն ետքը՝ Սաի Պոնաբարդէ իշխանին հետ ալ անձամբ տեսութիւն ըրաւ, և Հուէտի թագաւորական աթոռը անոր առաջարկեց : Այն ալ կ'ըսեն որ՝ Սաի Պոնաբարդէն Վալէրիոս դորապետին առաջարկութիւնը ընդունեց, և անոր վրայ Վալէրիոս միտքը դրաւ Գռնատան գաղաւ, որ հոն մէկ չփոխ մը (սէփօլեցիօն) հանելու փորձ մը ընէ, և այս բանին մէջ ինկիլիզը անմիջապէս մատ չունեցաւ ալ նե՛ եղածին գէշ եղաւ պիտի չըսէ : Այս լուրէս օգուտ յուսացող մարդիկ Գռնատան մէջ ձանձրնեցին որ Վալէրիոս դորապետը ինկիլիզներէն շատ յարգ և պատիւ գտնելէն ետքը Օանթա կղզին եկել է մէկ շաբթեանով մը, որ ինկիլիզի ծախարկին կողմանէ իրեն տրուել է : Սաի Պոնաբարդէ իշխանը ալ նոյն միջոցին գաղաւէ մը Սոմառ պէն փախելով Վալիոս եկել է : Սապար այս է՝ կ'ըսէ յիշեալ օրագիրը, որ քանի որ Վալէրիոս դորապետը Օանթա կղզին եկած է նե՛ կառավարութեան հիւանդան անգամներուն հախառակ եղողներուն հետ բարեկամութիւն հաստատուելու ձեռք դարձած է, անոց հետ յաճախ թղթակցութիւն կ'ընէ, և մէկ տեղ ժողովուելու նշան ըլլալու համար բան իրկեր է, որ Գռնայ թագաւորութեան շատ գաւառներուն մէջ տարածուել է :

Պ. Սէրապոլին կուտակիցներն ալ, Պ. Սալբոքոտաթօնի կուտակիցներն ալ իրենց յարգ և ալ կընկալու թիւնը ծածկել անգամ չեն ընէր, և ասոց ըսածներուն նոյնն է՝ թագաւորութեան գաւառներէն նոր երեսփոխան ընտրուելու տունը ի հարկէ մէկ խռովութիւն մը կ'ըլլայ, այն ատենը Վալէրիոս ապստամբութեան գործակը կը բանայ, իր հետը խօսքը մէկ ընդունելը զուլը կը ծագէ, և Սաի Պոնաբարդէ ալ յուսալով որ Օթօն թագաւորին աթոռը իրեն պիտի անցնի, անոր ետեւէն կուգայ : Լիւսի այդան է քեպա օրագրին տուած լուրը :

ԱՄԵՐԻԿԱ : Հոս ստակ փառքիլը, մանաւանդ թէ որ իր ակնկալութեանէն դուրս ըլլայ նե՛, երբեմն խնդիր փնտ կը բերէ : Սիւնի ալ նահանգներուն Պոսթըն մայրաքաղաքը լիւսառական մը այս տարի Եւրոպայ շատ ալիւր իրկելով շատ հարուստացաւ, երեսակայութիւնով աւելի հարստանալուն ալ ձամբան դատու, այդան ստակով այս ինչ բանը կ'առնէմ, այս ինչ տեղը կը իրկէմ, այդանի կը ծախվի, և ես այդան շահ կ'ընեմ բոնելով ինքը միտքը տար տուել էր : Օր մը իրեն կրօնակիցներուն հետ ժողովարանին նստած քարոզ մտիկ ընելն իրեն՝ քարոզիչը կ'ըսէ իր քարոզին մէջ, — այս աշխարհին վրայ երջանկութեան գինը ի՞նչ է : — Վաճառակոր նր նստած անգլէն բարձր ձայնով կ'ըսէ, — ինչ պիտի ըլլայ, ամէն մէկ վաճառակոր տան և երկու չէն փառակիցն է : — Դաւալուողը ամէնքն ալ իրնեալ սկսան : Թէ որ այս մարդս՝ այնքան բազմութեանը վերը ծաղրելին երջանկութեան անվնաս բան է տէր միտքը գրած էր նե՛ կրնար երջանկի անպուրկ այն խէնթին պէս որ թէպէտ ինքը ստա

կի մը տէր չէր, բայց լիւսի նաւահանգիստը կը կայներ, և կող նաւերը ամէնն ալ իմ են ըսելով գինը երջանկի կը կարծէր :

ԵՐԳԱՅԻՆ

Վիճակագրութեան Զմիռնիոյ վիճակացն, գրեալ յամեն փետրուարի 1847 ամին :

Իլմիր քաղաքին և վիճակին առաջնորդն է Պրուսացի Պոլսոս սրբազան Երբեպիսկոպոսը, որուն հոգեւոր իշխանութեանը տակը պարտականեալ վիճակները ասոնք են :

Իլմիր : Ունի երկու եկեղեցի, սուրբ Ստեփաննոս և սուրբ Լուսաւորիչ, 12 քահանայ : Սէկ դպրատուն, 7 վարժապետ և 2 մանկավարժ, այսինքն՝ հասարակ կարգաւ գրել սորվեցնող : Գլուրատան մէջ ուսանող տղայ համարներն է 34, որոց մէ 208 տղայ հասարակ կարգաւ և գիր և թուաբանութիւն պարզ սկզբունքները կը սորվին, 46 տղայ քերականութիւն կը սորվին, 60 տղայ ալ՝ ոմանք քերականութեան և ոմանք ճարտասանութիւն հետ կը սորվին նաև քրիստոնէական վարդապետութիւն, և դանադան լեզուներ, ինչպէս են՝ Վրացիներն, Վաղդիարէն, Տաճիկներն, Գուարներն և Իտալիկներն : Ոմանք այս լեզուներուն մէկ քանին մէկէն, և ոմանք միայն մէկին կը հետեւին : Տարան ալ կայ քաղաքս, ուր կը ապուի Երազմա արարական լրագիրը, և ուրիշ պատուական գրքեր, և այս տարարանս Հայոց ձեռքն է : Ուրիշ տարարան մըն ալ կայ, որ թէպէտ Հայու գրով գրը կը տպէ, բայց կուլի լեզուն կը խօսի անուն օտարագիրն ձեռքն է, աւսոր համար չէ ըսանքն թէ պատուական գրքեր կը տպէ : Իլմիր քաղաքը ունի Հայոց տուն 810, բընակիչներուն համարներն է՝ երկի մարդ կընիկ մարդ՝ 4117 հոգի, որոց 2663 ը արու, և 2054 ը էգ են :

Պլանովա : Ունի մէկ եկեղեցի եւ խաչ անուամբ, մէկ քահանայ, մէկ դպրատուն, ուսանող 5 տղայ, վարժապետն է անգլիայ քահանայն : Այս տեղը 6 տուն հայ կայ, որ ամէնը 26 հոգի են, 13 հոգին աւրու, և 14 ը էգ :

Դոնապա : Ունի մէկ եկեղեցի սուրբ Յովնաննէս անուամբ, և մէկ քահանայ : Հայոց 12 տուն կայ, որոց բնակիչներն են 87 հոգի, 39 արու, և 48 էգ : Դպրատուն մը ունին, ուսանող տղայքը 5 հոգի, և քահանայն վարժապետութիւն կ'ընէ :

Սէօն : Ունի մէկ եկեղեցի յանուն սուրբ Լուսաւորիչ, և մէկ քահանայ : Հայոց 21 տուն կայ, որոց բնակիչներն են 126 հոգի, 64 արու, և 62 էգ : Դպրատուն ունին, ուսանողներն են 10 տղայ, և քահանայն վարժապետութիւն կ'ընէ :

Սաւիթա : Ունի երկու եկեղեցի, սուրբ Սիւն և սուրբ Լուսաւորիչ, և 8 քահանայ : Հայոց 472 տուն կայ, որոց բնակիչներն են 2376 հոգի, 1254 արու, և 1122 էգ : Երկու դպրատուն ունին, մէկ կը յատուի վարժապետ ունի, և մէկովն վարժապետն է քահանայ : Երկու դպրատուն մէկէն աշակերտներն են 153 տղայ, որ առ այժմ հասարակ կարգաւ գրել կը սորվին, բայց քերականութիւն սորվեցնող վարժապետ մը ունենալու ալ կը փառարկին :

Տարապա : Որ պարզապէս քառապա ալ կ'ըսին : Ունի մէկ եկեղեցի սուրբ Լուսաւորիչ անուամբ, և երկու քահանայ : Հայոց 68 տուն կայ, որոց բնակիչներն են 348 հոգի, 176 արու և 172 էգ : Սէկ դպրատուն ունին, ուսանողները 40 տղայ են, որոց 10 հասար քերականութիւն դատ կ'առնեն :

Լիւիսա : Ունի մէկ եկեղեցի յանուն սուրբ Լուսաւորիչ, և մէկ քահանայ : Հայոց 45 տուն կայ, բնակիչներն են 211 հոգի, 109 արու, և 102 էգ : 28 Տղայով դպրատուն մը ունին, տղայոց վեց հասար քերականութիւն դատ կ'առնեն :

Բըրապա : Ունի մէկ եկեղեցի յանուն սուրբ Լուսաւորիչ, և երկու քահանայ : Հայոց 127 տուն կայ, բնակիչներն են 668 հոգի, 326 արու, 342 էգ : Դպրատուն ունին, որուն մէջ անգլիայ քահանային զատ յատուի վարժապետ մըն ալ կայ : Ուսանողներն են 54 տղայ, որոց մէկ քանին այս մօտերս քերականութիւն սորվելու ալ սկսան :

Վիւլի : Ունի մէկ եկեղեցի յանուն սուրբ Լուսաւորիչ, և երկու քահանայ : Հայոց 82 տուն կայ, բնակիչներն են 385 հոգի, 175 արու և 210 էգ : Սէկ դպրատուն մը ունին, ուսանողներն են 41 տղայ :

Պիւլապա : Ունի մէկ եկեղեցի յանուն սուրբ Լուսաւորիչ, և մէկ քահանայ, որ դպրատունը մէջ 18 տղայ վարժապետութիւն կ'ընէ : Հայոց 50 տուն կայ, բնակիչներն են 202 հոգի, 100 արու, և 102 էգ :

Սիւնի : Ունի մէկ եկեղեցի յանուն սուրբ Ստեփան, և մէկ քահանայ, որ 30 տղայ վարժապետ

